

POGRZEB KATOLICKI – PORADNIK (oprac. ks. Karol Rawicz-Kostro)

Wielowiekowa tradycja chrześcijańska, oparta na przekazach biblijnych, a także nasza kultura narodowa, zawsze z szacunkiem odnosiła się do ciała osoby zmarłej. Przejawia się to w modlitewnym czuwaniu przy zmarłym, a zwłaszcza w religijnej ceremonii pogrzebowej, podczas której z należną czcią modlimy się przy trumnie z ciałem osoby zmarłej, sprawujemy Mszę Świętą oraz uczestniczymy w obrzędzie ostatniego pożegnania. Kapłan okadza złożone do trumny ciało zmarłego, kropi wodą święconą, aby następnie złożyć je w grobie. Z szacunkiem odnosimy się nie tylko do grobów naszych bliskich, ale również do grobów świętych i błogosławionych, a także czcimy ich relikwie, prosząc o wstawiennictwo u Boga. (List pasterski o szacunku dla ciała ludzkiego i obrzędach pogrzebu z 16.10.2011 r.)

POCHÓWEK CIAŁA LUDZKIEGO

Coraz częściej stajemy w obliczu wyboru sposobu pochówku naszych bliskich, a także decydujemy o sposobie własnego pogrzebu, wyrażając tę wolę wobec rodziny. Od pewnego czasu częstszą formą pochówku jest wybór kremacji ciała i złożenia urny w grobie ziemnym czy specjalnym kolumbarium na cmentarzu. Chociaż Kościół zezwala na kremację ciała ludzkiego, jeśli tylko nie wybiera się tej formy dla zmanifestowania swojej niewiary w zmartwychwstanie, w Dniu Ostatecznym, to jednak wskazuje wiernym, że **pochówek ciała ludzkiego w grobie jest wyborem podstawowym i powinien mieć pierwszeństwo przed kremacją**. Wyższość grzebania zwłok nad kremacją uzasadnia chociażby wyjaśnienie Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, przypominające o tym że *nie wydaje się stosownym, aby nad prochami celebrowano obrzędy, które mają na celu uczczenie ciała zmarłego*.

W 2016 roku Kongregacja Nauki Wiary przypomniała wszystkim wiernym w „Instrukcji na temat pochówku ciał zmarłych oraz przechowywania prochów po kremacji”, że *idąc za starodawną tradycją chrześcijańską, Kościół usilnie zaleca, by ciała zmarłych chowane były na cmentarzu lub w miejscu świętym. We wspomnieniu śmierci, pogrzebania i zmartwychwstania Pana, tajemnicy w świetle której objawia się chrześcijański sens śmierci, pochówek jest przede wszystkim najbardziej odpowiednią formą wyrażenia wiary i nadziei w zmartwychwstanie ciała. (...) Grzebiąc ciała wiernych zmarłych, Kościół potwierdza wiarę w zmartwychwstanie ciała i zamierza uwydatnić wysoką godność ludzkiego ciała, jako nierozłącznej części osoby, której historię to ciało współdzieli. Nie może zatem pozwolić na postawy i obrzędy, które uwzględniają błędne pojęcie śmierci, postrzeganej zarówno jako ostateczne unicestwienie osoby, jak i chwilę jej fuzji z matką naturą lub ze wszechświatem, jako etap w procesie reinkarnacji, lub też jako ostateczne wyzwolenie z "więzienia" ciała. Również „Obrzędy pogrzebu” przypominają, że prochy wyrażają zniszczenie ludzkiego ciała i nie oddają idei «snu» w oczekiwaniu zmartwychwstania. Ponadto właśnie ciało, a nie prochom, oddaje się cześć w czasie liturgii, ponieważ od chwili chrztu świętego stało się ono świątynią uświęconą przez Ducha Świętego*. Powyższe słowa i praktyka duszpasterska każą twierdzić, że w minionych latach nastąpiła znacząca zmiana w odejściu od tradycyjnego, biblijnego sposobu pochówku ciała ludzkiego, na wzór pogrzebu Pana Jezusa na rzecz kremacji, wybieranej często z powodów ekonomicznych, ekologicznych czy też światopoglądowych. Stąd też konieczne jest przypomnienie wiernym Kościoła katolickiego podstawowych prawd, które pozwolą podjąć głębszą refleksję nad nierzadko bezrefleksyjnym wyborem sposobu pochówku swojego oraz bliskich.

TRUMNA CZY URNA?

Poniższe wypowiedzi z komentarzem zaczerpnięte zostały z nauczania Kościoła:

- *Wszystkich, którzy rozważają możliwość kremacji, prosimy, aby decyzji tej nie podejmowali pochopnie i wzięli pod uwagę chrześcijańską tradycję – czytamy w liście pasterskim „o szacunku dla ciała ludzkiego i obrzędach pogrzebu” z 16.10.2011 r.*
- *Wybór kremacji nie może być sprzeczny z jasno wyrażoną wolą zmarłego lub z jego wolą niebezpiecznie domniemaną – stwierdza przywołany wcześniej dokument Stolicy Apostolskiej na temat pochówku ciał zmarłych z 2016 r.*
- *Kodeks Prawa Kanonicznego mówi: Kościół usilnie zaleca zachowanie pobożnego zwyczaju grzebania ciał zmarłych. Nie zabrania jednak kremacji, jeśli nie została wybrana z pobudek przeciwnych nauce chrześcijańskiej. (kan. 1176 §3) Pogrzebu kościelnego powinni być pozbawione osoby, które wybrały spalenie swojego ciała z motywów przeciwnych wierze chrześcijańskiej (kan. 1184 §1).*
- *Obrzędy pogrzebowe z Mszą Świętą i z ostatnim pożegnaniem włącznie, w których uczestniczy rodzina, wspólnota parafialna, przyjaciele i znajomi, powinny być celebrowane przed kremacją ciała ludzkiego. Natomiast po spopieleniu zwłok sprawuje się obrzęd związany ze złożeniem urny w grobie (Obrzędy pogrzebu dostosowane do diecezji polskich).*
- *Już w 1977 roku Stolica Apostolska wyjaśniła, że nie wydaje się stosownym, aby nad prochami celebrowano obrzędy, które mają na celu uczczenie ciała zmarłego. Nie chodzi tutaj o potępienie kremacji, ale o zachowanie prawdziwości i czytelności znaku liturgicznego. Dlatego Msza Święta pogrzebowa wraz z obrzędami ostatniego pożegnania powinna zostać odprawiona przed kremacją, np. w kaplicy zakładu kremacyjnego, czego powinna domagać się rodzina organizująca pogrzeb bliskiej osoby, gdy ta wybrała kremację swojego ciała.*

WSKAZANIA PRAKTYCZNE W ORGANIZACJI POGRZEBU

1. Po otrzymaniu wiadomości o śmierci, najbliższa rodzina powinna najpierw zgromadzić się na wspólnej modlitwie, aby powierzyć zmarłego członka rodziny Bożemu Miłosierdziu, zapalając świecę gromniczną zmarłego, jeśli nie było możliwości towarzyszenia umierającemu.
2. Następnie należy odebrać dokumenty konieczne do dalszych działań, tj. kartę zgonu, którą wystawia lekarz a na jej podstawie (w ciągu 3 dni) akt zgonu, który wystawia Urząd Stanu Cywilnego na prośbę upoważnionych osób, najlepiej w miejscowości gdzie nastąpiła śmierć. Jeżeli przed śmiercią osoba zmarła przyjęła sakramenty święte, np. namaszczenie chorych czy Komunię Świętą i kapłan pozostawił stosowne zaświadczenie informujące o tym, to należy je również dołączyć do pozostałych dokumentów. W tym miejscu warto przypomnieć rodzinie, w której osoba bliska choruje bądź znalazła się nagle w szpitalu, by wezwać do niej kapłana (w szpitalach posługę pełnią kapelani), aby mogła się wyspowiadać (jeśli jest przytomna) i przyjąć sakrament namaszczenia chorych oraz Komunię Świętą. Nie można zapomnieć, że **w bezpośrednim niebezpieczeństwie śmierci zawieszono zostają przeszkody związane z niemożnością przystępowania do sakramentów**, tzn. osoba umierająca może otrzymać rozgrzeszenie i przyjąć Komunię Świętą nawet wówczas, gdy żyła w związku niesakramentalnym czy też objęta była karą ekskomuniki spowodowanej np. skutkiem aborcji. Katechizm Kościoła Katolickiego w numerze 1035 przypomina,

że nauczanie Kościoła stwierdza istnienie piekła i jego wieczność. Dusze tych, którzy umierają w stanie grzechu śmiertelnego, bezpośrednio po śmierci idą do piekła, gdzie cierpią męki, „ogień wieczny”. Zasadnicza kara piekła polega na wiecznym oddzieleniu od Boga. Stąd też, mając na względzie troskę o życie wieczne naszych bliskich, nie należy odwlekać spotkania chorego z kapłanem na ostatnią chwilę.

3. Trzeba dokonać wyboru zakładu pogrzebowego, który przygotowuje pogrzeb. Zazwyczaj zakład pogrzebowy zajmuje się dalszymi formalnościami, jednak byłoby wskazane, aby równoległe poinformować Księdza Proboszcza o śmierci jego parafianina. Wówczas będziemy mieli pewność, że kapłan pomoże nam od strony duchowej w dalszych krokach przygotowań do pogrzebu. **Nie jest dobrą praktyką, aby informację o śmierci parafianina przekazywał pracownik zakładu pogrzebowego!** Jeśli miejscem pochówku nie jest cmentarz parafialny, należy wówczas najpierw ustalić miejsce i datę pochówku z zarządcą cmentarza a następnie poinformować o tym Księdza Proboszcza osoby zmarłej, aby mógł dokonać odpowiedniego wpisu w księdze zmarłych.
4. Przygotowując z szacunkiem ciało zmarłego, *które było świątynią Ducha Świętego*, do pogrzebu, należy przekazać zakładowi pogrzebowemu ubranie dla zmarłego, nie zapominając o tych symbolach pobożności, które wyraźnie towarzyszyły zmarłemu za życia, tj. szkaplerz, modlitewnik, różaniec, itp.
5. Godną pochwałą tradycją jest gromadzenie się rodziny i znajomych na codziennej modlitwie różańcowej w intencji zmarłego aż do czasu pochówku. Może się ona odbywać w domu osoby zmarłej bądź też w kaplicy czy kościele, najlepiej po wieczornej Mszy Świętej, po uprzednim poinformowaniu Księdza Proboszcza. Modlitwę może prowadzić osoba świecka, np. należąca do wspólnoty Żywego Różańca bądź też lektor czy akolita, czy też członek rodziny osoby zmarłej.
6. **Należy zadbać, aby przed pochówkiem celebrowana była Msza Święta pogrzebowa.** Niepokojącym staje się trend pozbawiający osobę zmarłą owoców płynących z Ofiary Mszy Świętej, szczególnie wówczas, gdy rodzina zmarłego jest obojętna religijnie, niepraktykująca bądź też niewierząca. Należy pamiętać, że to właśnie Msza Święta ofiarowana za zmarłego wspomaga duszę w czyścicowym wydoskonaleniu, aby mogła osiągnąć zbawienie wieczne.
7. Coraz częściej zdarza się, że podczas Mszy Świętej pogrzebowej nikt z wiernych nie przystępuje do Komunii Świętej. Wiara Kościoła w moc Eucharystii oraz miłość sięgająca poza śmierć wobec osoby zmarłej powinna motywować wszystkich, którzy nie mają przeszkód, do przyjęcia w jej intencji Komunii Świętej, co w połączeniu z modlitwą za nią jest ofiarowaniem odpustu częstkowego. **Należałoby zatem zadbać o to, by przed uroczystością pogrzebową przystąpić do sakramentu pokuty i pojednania, by bez przywiązania do jakiegokolwiek grzechu móc przyjąć Najświętszy Sakrament.**
8. Jeśli rodzina chciałaby wypowiedzieć słowa pożegnania nad trumną (bądź urną) zmarłego i podziękować uczestnikom pogrzebu, powinna o tym poinformować kapłana przed liturgią i uczynić to przed złożeniem trumny (urny) do grobu. Może również poprosić kapłana, aby uczynił to w ich imieniu. **Nie jest dobrą praktyką, żeby słowa podziękowań w imieniu rodziny kierował pracownik zakładu pogrzebowego w obecności kapłana, który ma do tego pierwszeństwo, gdyż jest to celebracja liturgiczna.** Stąd też potwierdza się potrzeba osobistego spotkania rodziny z kapłanem

przed uroczystością pogrzebową, aby mógł on bliżej poznać osobę zmarłą oraz to, co chciałaby przekazać rodzina na jej pogrzebie.

9. Pogrzeb katolicki sprawowany jest według zatwierdzonej księgi liturgicznej, której bogactwo treści pozwala przewodniczącemu liturgii na dostosowanie treści modlitw i obrzędów do pobożności i życia osoby zmarłej. Stąd też **nie wolno domagać się, aby do liturgii katolickiej dołączać nieznane jej formy, gesty, słowa czy piosenki.** Np. podczas konduktu żałobnego nie należy odtwarzać żadnych utworów muzycznych, ale śpiewać przewidziane w tym miejscu psalmy z antyfonami bądź też odmawiać chwalebną część różańca świętego i zachować należyte skupienie, tzn. nie prowadzić rozmów.
10. Po pochówku osoby bliskiej należy pamiętać o modlitwie i ofiarowanych Mszach Świętych w jej intencji, mając na względzie naukę Kościoła o czyścicu, co w Katechizmie Kościoła Katolickiego zostało wyrażone w następujących słowach: ***Kościół od początku czcil pamięć zmarłych i ofiarował im pomoce, a w szczególności Ofiarę eucharystyczną, by po oczyszczeniu mogli dojść do uszczęśliwiającej wizji Boga. Kościół zaleca także jałmużnę, odpusty i dzieła pokutne za zmarłych*** (KKK 1032). *Nieśmy im pomoc i pamiętajmy o nich. Jeśli synowie Hioba zostali oczyszczeni przez ofiarę ich ojca, dlaczego wątpisz, że nasze ofiary za zmarłych przynoszą im jakąś pociechę? Nie wahajmy się nieść pomocy tym, którzy odeszli i ofiarujmy za nich nasze modlitwy* (św. Jan Chryzostom).
11. **KREMACJA:** Obrzędy pogrzebu katolickiego przypominają, że *Kościół wyżej ceni pierwszeństwo grzebania ciała, ponieważ sam Chrystus chciał być pogrzebany.* Jeśli jednak taka była **wyraźna wola osoby zmarłej**, należy poinformować zakład pogrzebowy o przygotowaniu do kremacji ciała, jak również **przekazać tę informację Księdzu Proboszczowi przed rozpoczęciem przygotowań do kremacji**, by móc się do niej odpowiednio (zarówno od strony duchowej jak i liturgicznej) przygotować. Zazwyczaj pół godziny przed planowaną kremacją rodzina i znajomi gromadzą się w kaplicy zakładu kremacyjnego, aby uczestniczyć we Mszy Świętej pogrzebowej oraz obrzędach ostatniego pożegnania. **Do obowiązku rodziny należy wyrazić pragnienie odprawienia liturgii w zakładzie kremacyjnym podczas ustalania pogrzebu i poinformować o tym pozostałą rodzinę oraz wszystkich, którzy chcieliby pożegnać się ze zmarłym.** Trzeba pamiętać, aby na urnie znalazł się znak chrześcijański – krzyż. Obrzędy złożenia urny do grobu odbywają się w kolejnych dniach po kremacji bez zewnętrznych okazałości, w otoczeniu najbliższej rodziny i kapłana, diakona, akolity bądź lektora, który przewodniczy tym obrzędom na cmentarzu. Można wówczas sprawować liturgię słowa Bożego w kaplicy cmentarnej, ale **nie powinno celebrować się Mszy Świętej pogrzebowej w obecności urny z prochami** (wyjątkiem jest np. sprowadzenie urny z prochami z zagranicy). Prochów osoby zmarłej nie wolno rozsypywać ani przechowywać ich w domu (także symbolicznej ilości!). Warto dodać, że zgodnie z komunikatem Głównego Inspektora Sanitarnego z 26.11.2020 r. *żaden z obecnie obowiązujących przepisów prawa nie narzuca formy pochowania w przypadku zgonu na COVID-19, co oznacza, że zwłoki mogą być złożone w trumnie bądź w formie spopielonych szczątków w urnie, a następnie pochowane. Falszywą i wprowadzającą w błąd opinie społeczną jest informacja, że osoba zarażona wirusem SARS-CoV-2 musi zostać skremowana bądź trumny z jej ciałem nie wolno wprowadzać do kościoła czy kaplicy cmentarnej.*